

Román o Petrovi z Provence a krásné Mageloně a jeho cesta z francouzského a německého prostředí do českých zemí

Alena Kotšmířová

INALCO, Paris

alena.kotsmidova@seznam.cz

SYNOPSIS

Peter of Provence and the Fair Maguelone and Its Journey to the Czech Lands from the French and German Contexts

This paper deals with the Czech version of the popular story *Peter of Provence and the Fair Maguelone*, its origins as a late mediaeval prose romance written in Middle French, and its passage to the Czech lands during the second half of the 16th century via Veit Warbeck's German translation and its first edition, both influenced by Martin Luther's ideas for the reformation of the Church. We follow up with an overview and classification of existing Czech editions and other forms of the story (one reworking and popular songs). In this study, we analyse not only the relations and differences between French, German, and Czech versions of the story but also possible connections between Czech and Polish versions. We also consider the possibility that the Polish version served as a source of inspiration for certain Czech editions or for the anonymous reworking of the theme.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Knížky lidového čtení; komparace; kramářská píseň; Magelona; překlad / popular prose romances; comparison; broadside ballad; Maguelone; translation.

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366680.2022.3.2>

Historie o krásné Mageloně a rytíři Petrovi je původně středověký román napsaný střední francouzštinou, jenž vypráví o lásce a dobrodružstvích dcery neapolského krále a syna provensálského hraběte. Když Petr uslyší mluvit o Magelonině kráse, vydá se inkognito do Neapole, aby ji poznal. Magelona se do něj téměř okamžitě zamiluje, stejně jako Petr do ní. Petr však předstírá, že je chudý rytíř. Mladý pár musí tedy svůj vztah držet v tajnosti. Zdánlivě bezvýchodnou situaci se rozhodnou vyřešit útekem do Provence. Během odpočinku v lese Magelona usne a Petr v náhlém vzplanutí touhy odkryje Magelonina ňadra. Přitom najde kousek červené látky, v níž jsou zabaleny tři prsteny, jež jí dal na důkaz své lásky. Petr je odloží, ale červená barva přiláká dravého ptáka, který balíček ukradne a později upustí do moře. Petr se snaží získat prsteny zpět, ale vítr jej zaneše na otevřené moře. Zde jej najdou piráti, kteří jej darují

sultánovi Babylonie. Ten si Petra rychle oblíbí a chová se k němu jako k vlastnímu synu. Magelona nejprve obviňuje Petra ze zrady, rychle však pozná, že ji neopustil záměrně. V přestrojení za poutnici se vydá nejprve do Říma a odtud pak do Provence. Na ostrově Pohanský port založí kostel sv. Petra z Magelon a špitál, kde se věnuje chudým a nemocným a očekává Petřův návrat. Seznámí se též s Petrovými rodiči a obzvláště s Petrovou matkou naváže vřelý vztah. Petr si jednoho dne vyprosí u sultána povolení navštívit své rodiče. Po různých komplikacích se nakonec dostane do Magelonina špitálu. Nejprve se navzájem nepoznají, Magelona však rozezná Petra podle jeho vyprávění. Po radostném shledání následuje setkání páru s Petrovými rodiči a oficiální svatba. Závěr příběhu je velmi zhuštěný, ale dozvídáme se, že Petr a Magelona měli syna, který se stal neapolským králem a hrabětem v Provence.

Již ze stručného popisu děje vyplývá, že jde o dílo, jehož autor čerpal inspiraci z různých žánrů a motivů. Nejvýrazněji mezi nimi vystupují kurtoazní a idylický román, helénistický román, legenda o založení místa (v tomto případě kostela a špitálu na ostrově Maguelone v blízkosti Montpellier), legenda o životě svatých a motiv ukradených prstenů.

V zahraniční literární vědě se dílu dostává pozornosti od konce 19. století.¹ V českém prostředí je dnes román známý především jako knížka lidového čtení, oblíbená zejména v 18. a 19. století. Lze se o něm dočíst v různých kompendiích.²

1 Od počátku tohoto období až do poloviny 20. století byla pozornost literárních vědců namířena především k prvním kritickým edicím a k otázkám původu románu, jeho možného autora a jeho příjemce. Tuto diskusi shrnujeme v oddílu Enigmatický původ díla. V německojazyčném prostředí se téměř všichni autoři více či méně detailně vyjadřují k funkci a charakteru německého překladu a také změně publika, související s vydáním díla tiskem. Za všechny tu jmenujeme studii Winfrieda Theisse, jenž zpochybnil dlouho přijímanou teorii Johannese Bolteho, podle které měl být Warbeckův překlad svatebním darem pro prince Jana Fridricha Saského (Theiss 1979), a dvě nové detailní práce Christine Putzo (2019; 2020), jež toto zpochybnění potvrdily a přinesly i mnoho dalších nových poznatků. Rosalind Brown-Grant zkoumá zobrazení hrdinů z pohledu gender studies (Brown-Grant 2008) a zájem budí také otázky spojené s žánrovým zařazením (Otis-Cour 2005; Vincensini 2009) a hybriditou díla (Schulz 2000; Burrichter 2013), jeho inspiračními zdroji (Uhlig 2011), tématem zázračnosti v díle (Baltes 2013) či s identitou hrdinů a jejich emocemi (Bachorski 1995; Eming 2006).

2 Jan Jakubec jej uvádí spolu s *Floriem a Biancefleurou*, *Meluzínou*, *Císařem Oktavianem* či *Jenověfou* mezi starými látkami obnovenými humanismem (Jakubec 1929, s. 610–611) a rovněž Arne Novák a Jan Václav Novák jej zařazují, stejně jako *Valtra a Griseldu*, *Briseldu*, *Jenověfu* či *Lukrécii*, do kapitoly pojednávající o době husitské (1409–1500), specificky pak o humanismu v pololidové literatuře, a to s poznámkou, že čeští překladatelé vycházeli ze „zhrubujících překladů německých“ či z latinských verzí (Novák — Novák 1995, s. 84). Také Josef Hrabák velmi stručně zmiňuje písňové zpracování příběhu mezi pololidovou a lidovou tvorbou druhé poloviny 17. století a první čtvrtiny 18. století (Hrabák 1959, s. 467). Konečně Zdeňka Tichá jmenuje *Magelona* v sekci Rozkvět měšťanské literatury, vymezené z jedné strany třicátými lety 16. století a z druhé strany událostmi okolo bitvy na Bílé hoře, jako jeden z příkladů knížek lidového čtení (Tichá 1984, s. 218). V publikaci *Česká literatura od počátků k dnešku* však již Magelona chybí (Lehár — Stich — Janáčková — Holý 2002).

Rozsáhlejší studie či eseje o tomto díle³ však vesměs chybí, stejně jako jeho kritická edice.⁴

V tomto článku nastíníme původ díla a jeho cestu přes německojazyčné prostředí do českých zemí. Položíme si otázku, za jakých okolností a kde vznikl český překlad a zda existují důkazy o kolování textu v průběhu 17. století. Naznačíme také možné vztahy mezi českým a polským překladem. Nakonec porovnáme nejstarší české edice a přepracování a navrhneme jejich typologii. Doufáme, že tento článek pomůže i v českém prostředí vzbudit více zájmu o tuto „velmi utěšenou a kratochvílnou historii“ a poslouží jako odrazový můstek pro další bádání.

ENIGMATICKÝ PŮVOD DÍLA

Román o Petrovi z Provence a krásné Mageloně je anonymní dílo, které bylo napsáno pravděpodobně v první polovině 15. století na území dnešní Francie,⁵ snad pro burgundského vévodu Filipa Dobrého či někoho z jeho okruhu (Söderhjelm 1924, s. 27, 36;

-
- 3 Josef Hrabák publikoval v padesátých letech studii, v níž pojednává o zmodernizované verzi příběhu, již na počátku 20. století napsal Stanislav Kostka Neumann (Hrabák 1956). Českému překladu *Magelony* jsme se věnovali ve stati o roli svatého Petra ve francouzské, německé a české verzi díla (Kotšmídková 2019) a rovněž v doktorské disertaci (Kotšmídková 2021).
 - 4 V roce 2000 vydal *Magelonu* společně s *Meluzínou* a *Jenovéfou* Jaroslav Kolár (Kolár 2000). Tato edice nám při práci byla a stále je velmi nápomocná, nemá však propracovaný kritický aparát.
 - 5 Různí badatelé odhadují vznik díla s rozdílnou přesností. Alfred Coville se domnívá, že román byl napsán spíše na počátku patnáctého století a že jeho základem jsou ústní legendy 12. století (Coville 1941, s. 477–479). Mario Roques ve své předmluvě k edici Gustava Michauta předpokládá, že první románové zpracování se objevilo okolo roku 1430 (Roques 1926, s. V). Adolphe Biedermann v první kritické edici románu navrhuje rok 1438 (Biedermann 1913, s. VI). Jean Baumel, jenž okolo poloviny 20. století shrnuje dosavadní diskusi k tématu, navrhuje strážlivě, že román vznikl v první polovině 15. století (Baumel 1953, s. 28). Nejopatrnější je François Roudaut, který ve své kritické edici jednoho z prvních lyonských vydání sice k otázce datace přidává další historická fakta, nakonec se však spokojuje s konstatováním, že příběh je vyprávěn v 15. století (Roudaut 2009, s. 35). — Oproti všeobecně přijímané hypotéze, že román je francouzského původu, se dosud vymezil pouze Hermann Degering (1921), jenž se otázce věnoval v úvodu edice prvního anonymního překladu *Magelony* do němčiny. Degering sice souhlasí s tím, že dílo vzniklo na počátku 15. století, domnívá se však, že je italského původu. Autor vytváří celou síť italských textů, podle nichž měly vzniknout různé francouzskojazyčné redakce. Hlavní slabinou jeho teorie je fakt, že neexistují žádné zmínky ani o domnělém italském originálu, ani o edici, která by měla být dle Degeringa předlohou pro anonymní německý text, jenž se zachoval v rukopisu z roku 1525. Na podporu své teorie zmiňuje Degering přítomnost několika italských forem osobních a místních jmen v textu, mohlo by ovšem jít (jak sám Degering připouští) také o formy provensálské či gaskoňské. Dále pak upozorňuje na několik chyb v německém textu, které by byly dle Degeringa snáze vysvětlitelné, pokud bychom si představili italský původ předlohy. Tyto argumenty už však byly odmítnuty Jeanem Baumelem i Annou Maríí Babbi (Babbi 1992, s. 250) a ani my je nepovažujeme za přesvědčivé.

Kotšmířová 2021, s. 12–14). V 17. století vyslovil Pierre Gariel hypotézu, že román napsal ve 12. století Bernard de Treviers, kanovník na Mageloně, a později přepracoval Petrarca během svého pobytu v Montpellier (Gariel 1665, část I, s. 71, 78, 129; část II, s. 113). Tato teorie byla hlavně v 18. a 19. století velmi populární. Také Bedřich Václavek (1950, s. 361) a následně databáze Knihopis NK ČR přijímají Bernarda de Treviers jakožto autora provensálské veršované předlohy románu. Již v roce 1889 však Garielovu hypotézu zpochybnil Alessandro d’Ancona (1889, s. 400–402), následovaný Gastonem Parisem (1889, s. 511–512). Jean Baumel pak nejen odmítl autorství Bernarda de Treviers, ale zpochybnil i jeho existenci, neboť o něm nenašel sebemenší zmínku v dokumentech týkajících se katedrály (Baumel 1953, s. 48–52). Román se zachoval v šesti rukopisech a třech redakcích. Redakce B obsahuje 4 rukopisy z druhé poloviny 15. století⁶ a je poněkud delší než redakce C. Ta je zastoupena pouze takzvaným Koburským rukopisem.⁷ Ačkoli se v prologu tohoto rukopisu objevuje datum 1453, Christine Putzo se domnívá, že tento rukopis pochází až z osmdesátých let 15. století, a to na základě analýzy iluminací na titulní straně a stylu iniciál (Putzo 2019, s. 227–228, 230–231). Z porovnání rukopisů skupiny B a Koburského rukopisu vyplývá, že obě redakce byly v kontaktu. Z redakce C pak byla odvozena ještě redakce J,⁸ jež zůstala bez edice.

WARBECKŮV NĚMECKÝ PŘEKLAD A JEHO PRVNÍ VYDÁNÍ

Pro německé překlady i pro následný překlad do češtiny je nejdůležitější Koburský rukopis, jenž pravděpodobně sloužil jako učební text pro potřeby saského kurfiřta Fridricha III. Moudrého, který byl v diplomatickém styku s francouzským dvorem (Putzo 2019, s. 226–230). Právě tento rukopis (případně jeho minimálně pozměněná edice či opis)⁹ posloužil jako předloha Veitu Warbeckovi, jenž dlouhá léta vykoná-

6 Rkp. f. fr. 1501, Bibliothèque Nationale de France, datovaný podle filigránu mezi léta 1451 a 1468. K dispozici je edice rukopisu s různočtením ostatních rukopisů redakce B (Babbi 2003).

Rkp. f. fr. 1502, Bibliothèque Nationale de France, datovaný podle filigránu okolo roku 1459.

Rkp. f. fr. 19167, Bibliothèque Nationale de France, datovaný přibližně do poslední čtvrtiny 15. století.

Rkp. 3354, Bibliothèque de l’Arsenal, v poznámce uvedený rok 1471.

7 Rkp. S. IV. 2, Landesbibliothek Coburg. Edice viz Colliot 1977.

8 Rkp. El. f. 98, Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek, Jena, datovaný podle kolo fonu rkp. El. f. 99 z roku 1496. Pro více informací o Jenském rukopisu viz Putzo 2019, s. 231–232.

9 K úvaze, že Warbeckovou předlohou nebyl nutně samotný Koburský rukopis, nás přivádí skutečnost, že Warbeckův překlad obsahuje některé shodné detaily s prvním anonymním německým zpracováním: 1. Otec hraběnky z Provence se v obou německých textech jmenuje „Alvaro von Dalbara“ (Degering 1921, s. 9; Bolte 1894, s. 3), zatímco v Koburském rukopisu zní jeho jméno „Alvaro d’Albara“ (Colliot 1977, s. 1). 2. Před první schůzkou zamilovaných informuje chůva Petra, že má přijít k Mageloně odpoledne (Degering 1921, s. 38; Bolte 1894, s. 24), zatímco v Koburském rukopisu má přijít v noci, až budou všichni spát (Colliot 1977, s. 17). 3. Když chůva v německých překladech zjistí, že Petr i Magelona jsou

val různé pedagogické, administrativní a diplomatické funkce na dvoře saských kurfiřtů.

Warbeckův překlad je většinou velmi věrný, zároveň však respektuje specifika německého jazyka. Nejde tedy o překlad „slovo od slova“, ale „smysl smyslem“, což odpovídá všeobecné tendenci zrovnoprávnění vernakulárních jazyků s latinou a specificky i jazykové koncepci Martina Luthera (Heyde 2011, s. 218–220), jehož Warbeck osobně znal a byl jeho horlivým následovníkem. Vzhledem k tomu není překvapivé, že ve svém překladu provedl několik změn souvisejících s luterskou ideologií. Několik výskytů výrazu „katolický“ nahradil výrazem „křesťanský“ a v modlitbách, kde se postavy obracely k Panně Marii či svatému Petrovi, nahradil tyto svaté osobami Boha Otce či Boha Syna. U Boha často zdůrazňuje jeho věčnost, dobrotivost a všemohoucnost, a to přívlastky „ewig“, „gütig“ a „almächtig“ či jejich kombinací. Tím na úrovni diskurzu posiluje jeho roli, ačkoli na úrovni zápletky nedostává Bůh více prostoru. Další změny se týkají vztahu mezi mužem a ženou a zdůraznění role manželství. Ty se hojně projevují ve způsobu, jakým se jednotlivé postavy oslovují nebo jak se o nich mluví. U Magelony Warbeck nikdy neužívá ekvivalent francouzského „dame“, ale nahrazuje ho termíny „princezna“ (Fürstin) či „slečna“ (Fräulein). V kontextu turnajů pak na rozdíl od Koburského rukopisu striktně rozlišuje mezi pannami a paními, přičemž panny stojí vždy na prvním místě, což by mohlo poukazovat na preferenci přirozeného sledu ženských rolí, také by ale mohlo jít o moralizující tendenci spojenou s odmítnutím myšlenky kurtoazní služby vdané ženě. S tím pravděpodobně souvisí i velmi omezené užívání výrazu „Freund“, ekvivalentu francouzského „ami“, obzvláště pokud není doplněn výrazy jako „pán“ (Herr) či „manžel“ (Gemahel) a všeobecně v druhé části příběhu, tj. po rozdělení hrdinů.¹⁰ Kromě těchto nábožensko-moralizačních změn Warbeck také poněkud obohatil popisy obou neapolských turnajů, což pravděpodobně souviselo s jejich oblibou u potenciálních adresátů překladu: prince Jana Fridricha či jeho bratrance Franze Brunšvicko-Lünneberského (Putzo 2019, s. 239–244).

Brzy po Warbeckově smrti nechal překlad vytisknout jeho přítel, kaplan prince Jana Fridricha a nejvyšší intendant reformované církve pro otázky manželství Georg Spalatin. Ten k němu také napsal dedikační předmluvu s instrukcemi ke správnému čtení díla. Spalatin věnoval první vydání románu Elisabeth von Einsiedel, jejíž manžel byl horlivým podporovatelem Lutherovy reformy a se Spalatinem jej pojily jak

pryč, pomyslí si, že Petr Magelonu unesl (Degering 1921, s. 59; Bolte 1894, s. 39). Vina je tedy pouze na Petrově straně. V Koburském rukopisu si chůva pomyslí, že Petr s Magelonou ujeli společně (Colliot 1977, s. 29). 4. Ve scéně opětovného shledání milenců vyprávěč oznamuje, že se Petr s Magelonou líbali a objímali celý den (Degering 1921, s. 106; Bolte 1894, s. 68). V Koburském rukopise je upřesněno, že tyto aktivity provozovali celý den až do noci (Colliot 1977, s. 55). Vyloučena není samozřejmě ani možnost, že se jedná o shody náhodné nebo že Warbeck anonymní překlad znal a považoval ho za příliš volný a příliš katolicky orientovaný, tyto detaily z něj však přesto převzal.

10 K tomuto tématu viz také Buschinger 2019, s. 392. Na rozdíl od Danielle Buschinger nechápeme změny týkající se vztahů jako striktně ovlivněné luterským smýšlením překladatele, poněvadž důležitost manželství je zdůrazněna již v anonymní německé verzi, která nenese žádné stopy luterského vlivu.

přátelské vztahy, tak řešení problémů spojených s manželským právem (Putzo 2020, s. 289). Zároveň příběh Petra a Magelony doporučil jako vhodnou četbu pro všechny mladé dívky i jejich rodiče. Zaměření edice na převážně ženské publikum se nejjasněji promítlo ve změně titulu, v němž do popředí vystupuje hrdinka: *Die schoen Magelona. Ein fast lustige vn[d] kurtzweylige histori von der schoenen Magelona, eins Künigs tochter von Neaples, vn[d] einem Ritter gennant Peter mit den silberin schlüsseln, eins Grafen son auß Prouincia [...]*. Warbeckův překlad měl dle Spalatina také sloužit jako příklad ostatním autorům, aby psali německojazyčné knihy pro ženské publikum (Bolte 1894, s. 75), což opět odkazuje k tendenci zrovnoprávnění němčiny s latinou a myšlenke dostupnosti textů širšímu publiku, propagované Lutherem.

Spalatin tedy příkládá příběhu velkou důležitost a užitečnost, což se může vzhledem k dobovým názorům na zábavné čtení jevit jako překvapivé. Například španělský humanista Juan Luis Vives, Spalatinův současník, ve svém traktátu *De institutione feminae christianae* z roku 1523¹¹ silně odrazuje potenciální zájemkyně od čtení milostných a rytířských románů. Domnívá se, že by pro ně bylo lepší, kdyby vůbec neuměly číst, nebo dokonce osleply a ohluchly.¹² Mezi nevhodnými díly uvádí Vives jmenovitě také *Magelonu*.¹³ Spalatin nabízí velmi moralizovanou interpretaci díla, v níž jsou hrdinové kritizováni za přílišnou zvědavost i za neposlušnost ke svým rodičům. Na druhé straně oceňuje šťastný konec příběhu i fakt, že text neobsahuje pasáže, které by byly škodlivé pro morální vývoj čtenářek (Bolte 1894, s. 75). Christine Putzo spojuje Spalatinovo porozumění textu s jeho prací v oblasti manželského práva, především pak s řešením problému tajných manželství. Domnívá se, že Spalatin četl příběh jako případ tajného manželství, který se odehrál v rámci možností velmi dobře, poněvadž oba mladí lidé si zůstali věrni, podrobili se trestu, který si svým nekorektním chováním vysloužili, a nakonec svůj vztah s požehnáním rodičů veřejně stvrdili. Petr a Magelona tedy mohli sloužit jako negativní příklad toho, co by mladí lidé neměli dělat, ale zároveň i jako pozitivní příklad toho, jak se zachovat, pokud už chyba byla spáchána. Putzo doplňuje, že tato interpretace je velmi specifická a že pravděpodobně neodpovídala ani zájmům soudobého publika, ani jeho porozumění textu (Putzo 2020, s. 285–290).

Kromě vysvětlení užitečnosti příběhu pro výchovu dívek pocítoval Spalatin rovněž potřebu upozornit čtenáře na výskyt některých výrazů spojených s římskokatolickou církví, jež navrhuje ignorovat. Úkol teologicky vhodné interpretace příběhu tak z velké části záleží na čtenáři. Je pravda, že přenesení zodpovědnosti na čtenáře není v 16. století postup nijak překvapivý (Hon 2016, s. 180–182). Vzhledem k tomu, že z reformačního hlediska problematické výrazy skutečně nejsou početné, zdálo by se přesto jednodušší a efektivnější je předem odstranit, případně je v textu ponechat, ale vůbec na ně neupozorňovat, protože s trochou štěstí by je čtenář mohl snadno i přehlédnout. Spalatin ovšem zvolil naprosto opačný přístup, navíc ve výčtu katolických elementů

11 Německý překlad traktátu *Von der underweysung ayner Christlichen Frauen* vyšel — stejně jako devět let předtím Spalatinova *Magelona* — u Heinricha Steinera v roce 1544.

12 „Denselben wäre es nicht allein besser, dass sie nie kein Buchstaben glernet, sondern auch dass sie ihre Augen verloren hetten, damit sie nicht lesen kundten, auch die Ohren, dass sie nicht hörten“ (Vives 1544, s. 10, f. B4r).

13 *Petrus aus der Prouinz unnd Margalona* (tamtéž, s. 10, f. B4v).

poněkud přehání. Tvrdí, že se ve Warbeckově textu zmiňují mše, poutě, vzývání svatých a odpustky. Právě pasáže, kde dochází k vzývání svatých, však Warbeck upravil a o odpustcích se nemluví dokonce ani v Koburském rukopisu, natož pak v německém překladu. Možnost, že Spalatin zmínil tyto elementy římskokatolického vyznání náhodou či omylem, považujeme za nepravděpodobnou. Jejich přítomnost v předmluvě tak poukazuje spíše na to, jak důležitý byl pro reformační úsilí boj proti nim.

PŘÍCHOD KRÁSNÉ MAGELONY DO ČESKÝCH ZEMÍ

Do českojazyčného prostředí se příběh Petra a Magelony dostal poměrně záhy po prvním německém vydání. Ze srovnání německého a českého překladu je evidentní, že modelem pro český text byla tištěná forma německého překladu a že český překlad je svému německému vzoru velmi věrný. Přesné okolnosti vzniku českého překladu jsou však nejasné. Neznáme jeho autora a jistotu nemáme ani ohledně data překladu.

První známá edice pochází z roku 1565. Bohužel se nedochoval žádný její exemplář, je však zmíněna jak v obou edicích Jungmannovy *Historie literatury české* (Jungmann 1825, s. 90, č. 65; Jungmann 1849, část III, s. 67, č. 102), tak v kopiáři olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova z let 1567 až 1568, a to hned dvakrát. První zmínka se nachází v povolení, v němž biskup umožňuje olomouckému knihtiskaři Fridrichu Milichthalerovi prodávat knihy, které zdědil po smrti svého nevlastního otce, tiskaře Jana Günthera (*Kopiář 1567–1568*, s. 81–85; *Kronyka o krásné Magellonie* s. 84).¹⁴ Podruhé je *Kronika o Mageloně* uvedena v seznamu knih, které Prusinovský povolil prodávat olomouckým knihkupcům Janu a Václavu Pilátovým (Voit 1987, s. 120–128, *Kronika o Mageloně*, s. 122). Knihy na tomto seznamu neobsahují údaj o roce vydání, ale vzhledem k tomu, že biskupské povolení pochází z počátku roku 1568, těžko se mohlo jednat o jiné vydání než to z roku 1565. Dle Petra Voita byl tiskařem nejspíše právě Jan Günther. Ten byl německého původu a po léta působil v Norimberku, což mu zajisté usnadnilo přístup k německé předloze. Český překlad ovšem vyšel pravděpodobně v Olomouci, kam se roku 1553 přemístil z Prostějova a kde se věnoval hlavně tisku levnějších spisů, jež si nechával na vlastní náklad překládat a mezi něž se řadily i knížky lidového čtení. Pokud jde o náboženskou příslušnost vydávaných textů, nebyl Günther nijak vyhraněný, jeho zájmem bylo oslovit co nejširší čtenářský trh (Voit 2006; Nádvořníková 2004).

Ačkoli německé edice běžně přetiskují i Spalatinovu předmluvu, žádná z dochovaných českých edic ji neobsahuje. To samozřejmě automaticky nevylučuje, že se v původním překladu nacházela. Některé části Spalatinovy předmluvy (vysvětlení užitečnosti textu, apel na rodiče, aby hlídali své děti) by jistě mohly přijetí textu v českých zemích usnadnit. Nabádání k ignoraci výrazů spojených s katolictvím by bylo naopak mohlo působit opačně, neboť jestliže byla Morava, jak uvádí Voit, konfesijně svobodná (Voit 2006), kontakt mezi jednotlivými nábožensko-politickými skupinami nebyl bez tenzí (Voit 1987, s. 73–74).¹⁵ Vynechání předmluvy z překladu by každopádně

¹⁴ Pro edici tohoto dokumentu v *Kopiáři* viz Voit 1987, s. 101–108, *Magelona* s. 103.

¹⁵ Vraťme se zde ještě jednou k povolení, které biskup Prusinovský udělil Fridrichu Milichthalerovi. V úvodu tohoto dokumentu Prusinovský uvádí, že některé z povolených knih

z traduktologického hlediska nebylo překvapivé, neboť doprovodné texty nebyly v raném novověku považovány za součást překládaného díla (Hon 2016, s. 225).

Mezi první aktuálně známou edicí a první fyzicky dochovanou edicí, vydanou v roce 1741 v Olomouci, je skoro dvousetletá propast. Může za to jen fakt, že jednotlivé tisky měly špatnou kvalitu a byly zničeny dříve, než mohl jejich existenci někdo zaznamenat, došlo k poklesu popularity příběhu, nebo případně ke kombinaci obou těchto faktorů? Na tuto otázku pochopitelně nemůžeme jednoznačně odpovědět. O cirkulaci textu v 17. a první třetině 18. století nám však může dát určité zprávy existence kramářských písní a částečně snad i polský překlad díla.

Aktuálně jsou nám známy čtyři edice písně o Mageloně. První pochází z roku 1685 a byla vytištěna v Praze (č. Knihopisu K09899), druhá je z posledního dvacetiletí 17. století (č. Knihopisu K09900), třetí z první poloviny 18. století (č. Knihopisu K09901). Místa vydání druhé a třetí edice nejsou známá, faktem však je, že všechny tři edice jsou téměř totožné. Kromě edic zaznamenaných v Knihopisu existuje ještě vydání z Jindřichova Hradce, vytištěné mezi lety 1705 a 1800 (Moravská zemská knihovna, signatura VK-0000.736).¹⁶

Doposud prostudované písně vypravují příběh zamilovaných poměrně věrně. Žádná epizoda nebyla přidána, některé však byly podstatně zkráceny. Píseň má totiž omezený rozsah, takže se zaměřuje striktně na líčení vztahu a dobrodružství hrdinů. Vypadávají všechny detaily, které nejsou zásadní pro pochopení a vývoj příběhu (nevíme, jak se Petr dostal ze špitálu v Krapáně do Magelonina špitálu; Magelona neví, že prsteny, které jí dal Petr, byly nalezeny v břiše ryby). Zredukována je také legendická část příběhu, ať už jde o legendu o životě svatých nebo o legendu o založení místa (nemáme žádné informace o tom, jaký život vede Magelona ve špitále, jak utěšuje Petrovu matku nebo jak se stará o nemocné, a v závěru příběhu se píseň nezmiňuje o tom, že Petr a Magelona byli pohřbeni v kostele Sv. Petra z Magelon, ani o tom, že na onom místě kostel stojí dodnes). Píseň tedy nabývá světšějšího charakteru než román.

Zvláštní pozornost si zaslouhuje popis druhého turnaje v Neapoli, jenž je v románu důležitým momentem příběhu, v kramářských písních je však sotva zmíněn. Svou roli jistě sehrál fakt, že jde o epizodu dlouhou a poměrně komplikovanou, již bylo obtížné převést do písňové formy. Je ovšem rovněž možné, že se autor kramářské písně chtěl vyhnout tenzím, které v této scéně vyvstávají mezi různými postavami. Tato snaha je ostatně patrná i v dalších epizodách: chůva mnohem méně ověřuje Petrovu poctivost a nekárá Mageloninu nerozvážnost ve věcech lásky. Poutnice nepoučuje Magelonu o relativní hodnotě krásných šatů a kapitán lodi, na níž se Petr chce plavit

jsou naprosto v pořádku, zatímco v případě jiných by byl raději, kdyby se netiskly a neprodávaly. Poněvadž ale nechce působit Milichthalerovi škodu, povoluje mu prodávat i druhé zmíněné (*Kopíř 1567–1568*, s. 81). Voit si této pasáže všimá a poznamenává, že není možné dovést, zda měl biskup na mysli publikace od nekatolických autorů a autorů jiných vyznání, či zda mu vadily spíše tituly zábavné četby (Voit 1987, s. 72). Zajímavé je, že *Magelona* by mohla být považována za problematickou z obou těchto důvodů, pokud ovšem biskup Prusinovský věděl, kdo byl autorem překladu a kdo se zasadil o jeho vytištění.

¹⁶ Toto vydání jsme zatím neměli možnost prostudovat. Otázky ohledně jeho vztahu k ostatním třem edicím či ohledně případného falešného impresaria jedné z edic musí tedy prozatím zůstat otevřené.

do Provence, nepřesvědčuje Petra, že brát s sebou sůl je zbytečné. S poklesem napětí mezi postavami jde tedy ruku v ruce i redukce poučnosti a moralizace. Píseň o Petrovi a Mageloně zřejmě měla publikum hlavně pobavit.¹⁷

Navzdory rozdílům mezi českým překladem románu a písňovou formou příběhu ovšem některé formulace v písňích téměř doslovně odpovídají formulacím v dochovaných vydáních překladu,¹⁸ což můžeme považovat za důkaz, že písňe byly vytvořeny podle nějaké dnes již neexistující edice ze 17. století.

Pokud jde o význam polského překladu¹⁹ pro potvrzení cirkulace českého textu v 17. století, pohybujeme se výlučně v oblasti otázek a hypotéz. Polský překlad vznikl ve druhé polovině 16. století.²⁰ První dochované edice pocházejí ovšem až ze 17. století (z toho jedna z roku 1696, druhá je bez přesné datace).²¹ Ve vydáních ze 17. století se vyskytuje jakýsi epilóg, v němž se překladatel brání proti případnému nařčení z vyprávění smyšlených příběhů, a to tím, že dokládá, že látka je zpracována také v němčině a češtině.²² V edicích z 18. století již tento epilóg nefiguruje. Otázka tedy je, zda se tento epilóg nacházel již v první edici ze 16. století, či zda byl přidán až v 17. století jako obrana proti negativním reakcím na dílo. Ve druhém případě bychom jej mohli chápat jako doklad o aktivním kolování českého překladu nejen v českých zemích.

17 Komparaci českého překladu románu a kramářské písňe o Petrovi a Mageloně jsme se důkladněji věnovali v příspěvku Peter of Provence and Fair Maguelonne: From a French Mediaeval Romance to a Czech Broadside Ballad, proneseném na workshoppu Czech Broadside Ballads in the International Context, jenž se konal 8.–10. září 2022 v Brně. Písemnou verzi aktuálně připravujeme.

18 „V hospodě své se jal přemejšleti a k srdci čím dál vždy připouštěti krásu, rozmlouvání té panny milé, přeušlechtilé, milostné vzhledání“ (Píseň 1685, f. A3v). — „Když pak Petr do své hospody od krále přijel, odešel soukromě na místo samotné a počal sám v sobě přemejšleti, k srdci připouštěti tu laskavou řeč a milostné vzhledání i také nevymluvnou krásu dcery královy, krásné Magelony, kterouž ona okrášlená byla“ (Kolár 2000, s. 126); „Petr pak klekši řekl: „Nejmilejší a nejjasnější a nejpěknější kněžno, chci v tom státi: Nejsemť hoden znám, abych mohl vám za to děkovati““ (Píseň 1685, f. A6r-v) — „I klekl ten rytíř jménem Petr před pannou a řekl: „Má ze všech nejmilejší, nejurozenější kněžno a nejpěknější mezi všemi tohoto světa, nejsem hoden, abych vám za to mohl děkovati““ (Kolár 2000, s. 142); „Ach nejmilejší ze všech můj Petře, má nejuvěrnější láska, můj bratře, nádeje milá, jak jsem ztratila, tebe pozbyla [...]. Ach nejmilejší můj Petře, kde jest nejslechetnější tvá ctnost, víra, čest; jaks mohl pomysliť, mne opustiti, tu zůstaviti, což mám víc činiti?“ (Píseň 1685, f. B2r-v) — „Ach můj ze všech nejmilejší Petře, má nejmilejší láska a naděje, kde jsem já ztratila tě [...]? [...] Ach můj nejmilejší Petře, kde jest tvá urozenost, kde tvé ušlechtilé srdce, kde tvá víra a přípověď? [...] Ouve, což mám již více činiti?“ (Kolár 2000, s. 163).

19 Ke vztahu mezi českým a polským překladem se vrátíme níže.

20 *Historie o Magielonie* je zaznamenána v inventáři knihaře Macieje Przywilckiego, pořízeném po jeho smrti v prosinci 1587. Viz Chmiel 1928, s. 5.

21 Viz Elektronickou bibliografickou databázi Estreicher (EBBE) Jagellonské univerzity v Krakově estreicher.uj.edu.pl. URL: Bibliografia Estreichera | Bibliografia Staropolska (uj.edu.pl).

22 „A pokud by sis měl myslet, že jsou to klepy nebo pohádky, věz, že to nejsou smyšlené věci, neboť o nich byly na světlo vydané německé a české spisy“ (*Historia* 17. stol., f. K7v). Náš překlad. Za upozornění na tuto poznámku děkujeme profesoru Xavieru Galmichovi.

VZTAHY MEZI ČESKÝM A NĚMECKÝM PŘEKLADEM

Výše jsme zmínili, že český překlad je založen na Spalatinově edici Warbeckova německého překladu a že je své předloze velmi věrný. Přesto má samozřejmě svá specifika.²³

1. Český překlad je o něco více poznamenaný moralizací a redukcí fyzická než Warbeckův překlad, a to především u hrdiny. V popisu Petrovy postavy se vyskytuje minimum fyzických detailů a krása nebývá — oproti ostatním dvěma jazykovým verzím — řazena mezi kvality rytíře, pravděpodobně pro její pomíjivost. Místo krásy je zdůrazněno dobré chování. Po prvním setkání s Magelonou přemýšlí Petr o její kráse. V německém textu se říká, že nemohl mít klidu ani odpočinku (Bolte 1894, s. 13), jeho reakce je tudíž fyzická. Naproti tomu v českém překladu se tato informace nevyskytuje vůbec (Kolár 2000, s. 126). Další omezení fyzických projevů lásky mezi hrdiny je patrné jak ve scéně vzplanutí Petrovy touhy (ačkoli zde by mohlo jít o výsledek korekce nejasné formulace ve Spalatinově edici),²⁴ tak ve scéně opětovného shledání hrdinů, kde jsou polibky a objetí upozaděny ve prospěch vyprávění o prožitých příhodách (Bolte 1894, s. 68; Kolár 2000, s. 186).

2. V českém překladu je poněkud pozměněn vztah mezi Magelonou a chůvou. Německý překlad používá pro označení chůvy převážně výraz „Ammé“, zatímco výraz „Mutter“ se — stejně jako ve francouzštině — vyskytne jen jednou. V českém překladu oslovuje Magelona chůvu častěji „má nejmilejší máť“ (Kolár 2000, s. 126–127, 131, 134–136) než „má nejmilejší starosto“ (tamtéž, s. 130, 143). Chůva používá v českém překladu nejčastěji dva typy oslovení: obrací se na Magelona jako služebná na urozenou princeznu nebo jako na svou dceru, popřípadě jsou obě oslovení kombinována. Pozice dcery je zmiňována častěji než v předchozích jazykových verzích, ale pokud je použito zdvojeného oslovení, pozice kněžny je zároveň vždy na prvním místě. Také epiteta jsou užívána striktněji. Zatímco v německém překladu můžeme vícekrát najít oslovení „liebste Fräulein“ (Bolte 1894, s. 18, 28), případně „Mein aller liebste Tochter und Fräulein“ (tamtéž, s. 14–15), v češtině je citová přichylnost stabilně vyjadřována výrazem „nejmilejší dcero“ (Kolár 2000, s. 126–128, 130, 135, 143). Vyjádření Mageloniny urozenosti či nadřazenosti je naproti tomu spojeno výhradně s výrazem „kněžna“ a oslovením „nejurozenější kněžno“ (tamtéž, s. 130–131, 135) či „milostivá/nejmilostivější kněžno“ (tamtéž, s. 127–128). Vzhledem k tomu, že — stejně jako v německém překladu — chůva Mageloně vykává, zatímco Magelona jí tyká, se domníváme, že vztah matky a dcery mezi chůvou a Magelonou byl sice posílen, zároveň však trvá potřeba jasně vymezit, kdo je paní a kdo služebná.

²³ V následujícím srovnání vycházíme z Kolárovy edice olomouckého tisku z roku 1780, vydaného u Josefy Terezie Hirnleové, neboť se jedná o novější edici nejstarší dochované, ale bohužel neúplné edice z roku 1741.

²⁴ „[...] do konnte er sich nicht enthalten, schnüret auf ihre Brust, zu besichtigen auch ihre schneeweisse Brust [...], griff an ihre schönen Brustlin“ (Bolte 1894, s. 41, Warbeckův text). „[...] do konnte er sich nicht enthalten, schnüret auf ihre Brust, zu besichtigen auch ihre schneeweisse Brust [...], an ihre schönen Brustlin“ (Bolte 1894, s. 82, Spalatinova edice). „[...] nemohl se déleji zdržeti a počal napřed její prsy odšněrovati, chtíc též její bílý život zhlédnouti. A když tak učinil [...]“ (Kolár 2000, s. 157).

3. Změny v duchu reformy, které provedl v textu Veit Warbeck, jsou zachovány také v českém textu. Otázka zní, jestli proto, že to překladateli vyhovovalo, proto, že si jich nevšiml, nebo proto, že je nepovažoval za závadné. Výraz „křesťanský“ jako náhrada za výraz „katolický“ se v německém textu vyskytuje celkem čtyřikrát: v první kapitole, kde se uvádí, že Provence, Languedoc a Aquitánie přistoupily na svatou křesťanskou víru (Bolte 1894, s. 3; Kolár 2000, s. 115); při rozhovoru Petra s chůvou, v němž Petr přísahá, že se chce s Magelonou oženit podle pravidel svaté křesťanské církve (Bolte 1894, s. 23; Kolár 2000, s. 137); v popisu Petrova mořského dobrodružství, když Petr jakožto pravý křesťanský člověk zamítne myšlenku sebevraždy (Bolte 1894, s. 43; Kolár 2000, s. 159), a konečně v Petrově nářku na Sagoně, když si stěžuje, že musel sloužit nepříteli křesťanské víry (Bolte 1894, s. 62; Kolár 2000, s. 180). Z těchto čtyř výskytů byly do českého překladu převzaty tři, které se týkají víry. Pouze ve formulaci „in heiligen christlichen Kirchen“ (Bolte 1894, s. 23), který se týká církve, byl v českém překladu výraz „christlich“ vypuštěn, což dává tušit, že myšlenka všeobecně pojaté křesťanské víry, především jakožto protikladu pohanství, nebyla pro překladatele problematická, zatímco pojem „christliche Kirche“, který mohl odkazovat na aktuální politicko-náboženské tenze, situaci kolem Lutherovy reformy a Šmalkaldské války, jako problematický pocíťován byl. Pokud jde o skutečnost, že se postavy modlí výhradně přímo k Bohu Otci či Ježíši Kristu, ta pravděpodobně nebyla nijak zarážející ani pro katolického věřícího, zvláště pokud nečetl francouzský text. Určitým znakem navrácení příběhu do katolického prostředí by mohlo být zvýšené používání epiteta „svatý“ (může být buďto přidáno,²⁵ nebo použito namísto německého „göttlich“²⁶) a zdůraznění role církve ve scéně uzavření manželství hrdinů na konci příběhu.²⁷

-
- 25 „O allmächtiger, ewiger, gütiger Gott, ich befehle sie dir in deinen Schutz und Schirme, du wollest sie bewahren vor allem Übel. [...] Du wollest sie nicht lassen verderben und meine Seele lassen zu deiner Seligkeit kommen [...]“ (Bolte 1894, s. 44) — „Ó všemohoucí, věčný, dobrotivý Bože, poručím ti tobě v tvou svatou ochranu a opatrování, ráčiž ty ji ostříhati ode všeho zlého [...] neráčiž mně dáti zahynouti, ale rač duši mou do své svaté slávy přijíti“ (Kolár 2000, s. 160). — „Hier um bitte ich dich aufs demütigste, bei deiner Menschwerdung, als du uns gleich bist worden, doch on alle Sünde, und durch dein milde Barmherzigkeit, es sei dein Willen und Gefallen, so es möglich ist, du wollest mir mein aller liebsten Peter und Gemahel wieder geben, dem ich durch dein göttliche Schickung bin vorehelicht worden“ (Bolte 1894, s. 50) — „[...] protož tebe prosím pro tvé svaté členství, v kterémž jsi se ráčil nám roven (však beze všech hříchův) učiniti, a pro tvé štědré milosrdenství, jest-li tvá svatá vůle v tom, že mi zase ráčíš dáti mého nejmilejšího pána a manžela, kterémuž jsem já skrze tvé svaté jednaní připojena byla“ (Kolár 2000, s. 167).
- 26 „Und so es sein göttlicher Wille wäre, möchte ich wohl sprechen [...]“ (Bolte 1894, s. 24) — „A bude-li jeho vůle svatá, mohla bych říci [...]“ (Kolár 2000, s. 138). — „Aber Gott der allmächtig, der alle Ding machet nach seinem göttlichen Willen, schicket, dass ein großer Winde auf stunde [...]“ (Bolte 1894, s. 42–43) — „A Pán Bůh všemohoucí, kterýž všecy věci podlé své svaté vůle působiti ráčí, způsobil veliký vítr [...]“ (Kolár 2000, s. 158).
- 27 „[...] doch aus Befehl euer und meiner Frau Mutter bin ich zufrieden, itzunder sie öffentlich zur Kirchen führen“ (Bolte 1894, s. 72) — „[...] však z poručení vašeho a paní matere mé chci to rád učiniti a nyní se s ní podle dobrého pořádku církve svaté zjevně oddati“ (Kolár 2000, s. 190).

4. Zajímavé je také řešení překladu místních jmen. Překladatel použil několik postupů. Některá jména přeložil doslova: Fürsten Platz (Bolte 1894, s. 7) — Knížecí plac (Kolár 2000, s. 119) nebo Port der Heyden/der Heydnische Pfort (Bolte 1894, s. 52–63, 63) — Pohanský port (Kolár 2000, s. 169, 181), některá ponechal ve shodě s předlohou v latinské či německé podobě: Aquitania (Bolte 1894, s. 3; Kolár 2000, s. 115), Genua (Bolte 1894, s. 51; Kolár 2000, s. 168). Název města Aigues Mortes, který Warbeck přeložil doslova jako Todten Wasser (Bolte 1894, s. 51, 68), převedl český překladatel do latiny, i když dost nepřesně, jako Aqua Mortis (Kolár 2000, s. 168, 181). Městu Neapol, v německém překladu uváděném jako Neapels, Napels, Naples nebo Napples (Bolte 1894, s. 3–4, 7, 30 — 31, 71–73), pak český překladatel přisoudil řeckou nesklonnou podobu Neapolis (Kolár 1894, s. 116, 119, 122, 145, 163). Pouze pro Řím použil existující českou podobu (tamtéž, s. 145) a u jména Fridrich von der Krone (Bolte 1894, s. 30–32) se uchýlil ke zkomolené formě bez zachování významu, tedy Fridrich z Kromu (Kolár 2000, s. 146), příp. k variantě Fridrich (z) Krom (tamtéž, s. 145, 147). Celkově se zdá, že měl překladatel alespoň povědomí o klasických jazycích (což se ve své práci nezdráhal ukázat) a že se při překladu snažil o zachování realismu geografického rámce, takže vzdělanější čtenář si zřejmě mohl udělat alespoň hrubou představu o tom, kde se příběh odehrává. Postup překladu místních názvů v *Mage-loně* kontrastuje s postupem překladu *Meluzíny*, jenž rovněž vznikl ve druhé polovině 16. století.²⁸ Jeho autor místní názvy většinou ani doslovně nepřekládá, ani nepoužívá latinské, německé či řecké formy a koncovky. Místo toho se většinou uchyluje k počeštěné verzi německých názvů, které již samy mohou být poněmčenými verzemi názvů francouzských.²⁹ Pro čtenáře *Meluzíny* by asi bylo těžké identifikovat v těchto názvech konkrétní existující místa, i kdyby se o to snažili. Zvláště názvy zakončené

28 Rodové pověsti o Meluzíně i jejímu zpracování se dlouhodobě věnuje Martin Nejedlý (2014).

29 Uvedeme zde jen několik příkladů pro představu (francouzské a německé formy jsou pouze orientační, vybrané z dostupných edic; jsme si vědomi toho, že český překlad *Meluzíny* mohl vzniknout podle jiné edice): Reymondův otec se v Coudretově veršovaném románu jmenuje hrabě z „Forest“ či „Forez“ (Michel 1854, s. 10–12). V německém překladu má analogicky přídomek „vom Forst/Vorst“ (Th. von Ringoltingen 1477, snímky 14–15). Český překlad používá zkomolenou podobu „hrabě z Forštnu“ (Kolár 2000, s. 13–14). Město, kde sídlí Reymondův strýc, se jmenuje Poitiers (Michel 1854, s. 9–13, 33–34, 37, 42, 46). V německém překladu čteme taktéž „Poitiers“ (Th. von Ringoltingen 1477, snímky 15, 18, 25–27, 37), zatímco v českém bylo počeštěno na „Pojtířov“ (Kolár 2000, s. 20–21, 23, 28). Les, v němž Reymond nechtěně zabije svého strýce, se ve francouzštině jmenuje „Coulombier/Coulombiers“ (Michel 1854, s. 14–15), v německém překladu „Columpier“ (Th. von Ringoltingen 1477, snímek 17) a v českém „Columpíra“ (Kolár 2000, s. 14). Studnice „Fontaine de Soif/de Soy“ (Michel 1854, s. 24, 40, 44, 47), u níž se Reymond poprvé setká s Meluzínou, je do němčiny přeložena doslovně jako „Turstbrunne“ (Th. von Ringoltingen 1477, snímky 22, 29–30, 32, 34). V českém překladu figuruje zkomolený název „Tursbrym“ (Kolár 2000, s. 17, 22–25). Reymond nabízí svému synovi, jenž se chce dát na duchovní dráhu, aby odešel do kláštera v „Mere-Monstier“ (dnes Marmoutier) (Michel 1854, s. 133). V německém překladu dostává název „Marmostier“ (Th. von Ringoltingen 1477, snímek 87), v českém „Marmostýn“ (Kolár 2000, s. 58). Konečně klášter vypálený Goffroyem se ve francouzštině nazývá „Maillerès“ (Michel 1854, s. 132–134, 137, 162, 171–172), do němčiny je název převeden

na -ov však v češtině znějí přirozeně a mohly tedy být čtenáři a jeho představivosti přístupnější než cizojazyčné formy v *Mageloně*.

5. Oproti Koburskému rukopisu i Warbeckově překladu je v českém překladu pozměněna prezentace vypravěče. V Koburském rukopisu vypravěč používá slovesa jako říci, vyjmenovat nebo vyprávět. Jen jednou použije sloveso psát, a to společně se slovesem vyprávět. Ve Warbeckově překladu je většina sloves neutrálních, tzn. mohou odkazovat k mluvení i k psaní, např. být, dělat, vynechat. Jednou je explicitně použito sloveso vyprávět, jednou sloveso psát. V českém překladu se vypravěč naopak vyhýbá výrazům, které jednoznačně poukazují na mluvní aktivitu. Dvakrát je použito odvozených deverbativních tvarů „poznámenaná/poznamenána“ (Kolár 2000, s. 145–146), jež dle našeho názoru v kontextu evokují spíše psanou stopu než ústní poznámku. Ve většině případů pak vypravěč používá sloveso psát a jeho odvozeniny (písíček, vypsati, vypsání). Častější používání výrazů spojených s aktivitou psaní vytváří v českém překladu určitou bariéru mezi vyprávěným příběhem a procesem vyprávění. Téměř vše v příběhu se odehrává na základě mluveného slova. Petr slyší mluvit o Mageloně, ta odešla svou chůvu, aby s ním promluvila. Různé postavy si vyprávějí, co se stalo. V celém příběhu najdeme jen jediný dopis — ten, který nechá sultán napsat pro Petra na konci jeho pobytu v Babylonii. Četba tohoto dopisu je navíc explicitně zmíněna jen v německém a českém překladu. Úzké spojení mezi oralitou a imaginárním světem příběhu zdůrazňuje psaný charakter paranarativních pasáží v českém překladu. Sloveso psát spolu s používáním první osoby singuláru přitahuje více pozornosti k procesu vzniku díla než k aktu jeho (kolektivní) recepce. Můžeme se tedy domnívat, že stejně jako na úrovni produkce našlo psaní jakožto solitérní činnost své místo vedle ústního vyprávění, počítalo se také s tím, že publikum bude příběh samostatně číst, ne jen poslouchat.

ČESKÁ VS. POLSKÁ MAGELONA

Výše jsme zmínili, že závěrečná poznámka v polském překladu se odvolává na českou verzi příběhu. Odhadnout, zda polská verze *Magelony* vychází spíše z českého, či spíše z německého překladu, anebo z obou, je na základě studia textů prakticky nemožné, a to nejen pro věrnost českého textu německé předloze, ale hlavně proto, že polská podoba je spíše volnějším převyprávěním příběhu než překladem. Většina dialogů i monologů postav je prodloužena, některé jsou dokonce přidány. Celek působí sentimentálněji než francouzská, německá i česká verze (Petrova matka nařiká, že ji synův odjezd přivede do hrobu; při prvním soukromém setkání s Magelonou Petr opakovaně zaujímá poníženou pozici služebníka, i přes Magelonin nesouhlas). Více prostoru dostává Bůh a víra. Hrdinové se častěji modlí a je explicitně řečeno, že jim modlitba přináší úlevu. Pokud je potřeba dodat diskurzu více váhy a poučnosti, sahá upravovatel po příkladech ze Starého zákona (Šalamoun, Josef Egyptský, Job, Tobiaš). Ruku v ruce s posílením role Boha jde také silnější moralizace. Ta je velmi

jako „Malliers“ (Th. von Ringoltingen 1477, snímky 45, 86–87, 98–100), do češtiny pak jako „Malěrov“ (Kolár 2000, s. 57–58, 63–64).

dobře patrná například ve scéně odloučení hrdinů, v níž Petr přiznává, že při pohledu na Magelona zapomněl na Boha. Ten následně zasahuje, aby zabránil neuctivému vyústění Petrova milostného vzplanutí. Jiný příklad najdeme hned na začátku příběhu, kde se Petrův otec obává, že se jeho syn dostane do styku se špatnou mládeží a neodolá jejím svodům. Polská verze je také bohatší na líčení detailů (dvůr tureckého císaře; výzdoba pokojů, ve kterých Magelona odhalí Petrovi svou totožnost). Autor polského překladu je též explicitnější (ve francouzské, německé i české verzi příběhu připomene Petr špitálnici svůj příběh několika slovy, v polském překladu je potřeba celá stránka), přidává (případně mění) jména postav (Petrova matka se jmenuje Petronella, chůva Potenciána) a hlavně na konci doplňuje detaily příběhu, které zůstaly nedorečeny (Petrův otec napíše dopis tureckému císaři, jenž odešle svého zástupce na svatbu Petra a Magelony; také Magelonin otec je zpraven o situaci, dceři odpustí a přijede na svatbu hrdinů).³⁰ Podíváme-li se na změny v polské *Mageloně* jako na celek, vidíme, že odpovídají zásadě „delectare et prodesse“. Na jedné straně činí příběh čtenářsky atraktivnějším (větší sentimentálnost, popisy pro čtenáře exotického prostředí, explicitní usmíření Magelony s otcem), na druhé straně je citelně posílení poučné složky (varování před mladickou nerozvážností, příklady ze Starého zákona, posílení role Boha).

Jeden z mála detailů, které by mohly poukazovat na příbuznost české a polské verze, se nachází ve scéně, v níž chůva oznamuje Petrovi, aby přišel do Magelonina pokoje. Na konci rozhovoru Petr chůvě děkuje a daruje jí peníze. V českém překladu, přesněji řečeno v moravských tiscích, jsou to tři tucy luidorů (Kolár 2000, s. 138), v polském textu jde o „pieć portugalow“ (*Historya* 1739,³¹ f. C8v). Zůstává ovšem otázka, zda česká verze ovlivnila polskou, či naopak, případně ve kterém období k vlivu došlo. Vztah obou slovanských verzí je každopádně zajímavým tématem, které zasluhuje více pozornosti.

Pokud jde o otázku konfesijní příslušnosti polského překladatele a jeho publika, nenabízí nám text příliš podstatných indicií, ale rozhodně nenese stopy výrazné katolizace. Všechny postavy se nadále modlí pouze k Bohu, nikoli ke svatým. Jak jsme uvedli výše, příkladné biblické postavy jsou vybírány výhradně ze Starého zákona. Je pravda, že v případě Tobiáše je použito výrazu „svatí lidé“ (*Historya* 1739, f. G7v) a stejně tak text mluví o svaté špitálnici či svaté paní (tamtéž, f. H8v), ale podobné výrazy najdeme dokonce i u Warbecka. Výraz svatý zde chápeme ve smyslu „velmi pobožně žijící“. Stejně jako v případě německé a české verze nenajdeme ani zde explicitní zmínku katolictví. Magelona v dopisu hraběnce sděluje, že je její křesťanská povinnost sdílet s ní její smutek (tamtéž, f. G8r), turecký císař během velkého svátku propouští na svobodu křesťany (tamtéž, f. H4r) a Magelonin zvětšený kostel je tak výjimečný, že by bylo těžké najít lepší v celém křesťanském světě (tamtéž, f. H8v). Jde zde o křesťanství jako celek, o křesťanskou víru, nikoli o konkrétní církev. Text se tedy mohl obracet na publikum různého vyznání, což mohla být v konfesijně relativně svobodném Polsku 16. století výhoda.

30 Viz též Krzyżanowski 1962, s. 74–76.

31 Tisk z roku 1739 je první kompletně zachovanou edicí.

ČESKÝ PŘEKLAD A JEHO REDAKCE

Až doposud jsme hovořili o českém překladu všeobecně. Při pečlivém porovnání dostupných edic si ovšem povšimneme, že mezi nimi existují někdy i značné rozdíly. Prozatím jsme prostudovali následující tisky:

- 1741 — Olomouc, František Antonín Hirnle (číslo Knihopisu K17693).
 1751–1800 — místo vydání neznámé, nakladatel neznámý (tisk uložen v Památníku národního písemnictví) (číslo Knihopisu K17695).³²
 1751–1800 — místo vydání neznámé, nakladatel neznámý (tisk uložen ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě) (číslo Knihopisu K17697).
 1755–1767 — Praha, Karel Josef Jauernich (číslo Knihopisu K03025).
 1765–1798 — Uherská Skalica, snad Josef Antonín Škarnicl (číslo Knihopisu K17691).
 1774 — Kutná Hora, snad František Vincenc Korec (číslo Knihopisu K03023).
 1775–1820 — Hradec Králové, vydavatel neznámý (číslo Knihopisu K03026) + přetisk Jana Rypla, vydaný v Jihlavě mezi lety 1838 a 1860 (signatura 54 K 14.579).
 1780 — Olomouc, Josefa Terezie Hirnleová (číslo Knihopisu K03024).
 1780–1820 — Jindřichův Hradec, nakladatel neznámý (číslo Knihopisu K17696).

Jaroslav Kolár uvádí, že mezi dochovanými tisky příběhu o Mageloně a Petrovi se nacházejí dva druhy textu, z nichž jeden je jasně starší a bližší německému zdrojovému textu, zatímco druhý je ze staršího odvozený, ač nepřiliš odlišný (Kolár — Stich 2000, s. 300). Takové pojetí je ovšem poněkud reduktivní. Je pravda, že český překlad *Magelony* existuje ve dvou základních redakcích, které by bylo možné nazvat „moravská“ a „česká“. Moravská redakce je skutečně velmi blízká německé předloze, až na velmi drobné detaily nic nevynechává, ale ani nepřidává. Je zastoupena edicemi Františka Antonína Hirnleho a jeho vdovy Terezie, tiskem z Uherské Skalice a jedním anonymním tiskem z druhé poloviny 18. století. Česká redakce je poněkud ekonomičtější. Oproti moravským edicím často kumuluje méně synonymních výrazů a používá méně intenzifikačních příslovcí. Na několika místech jsou vypuštěny i celé věty nebo souvětí, až na výjimku bez ohrožení srozumitelnosti textu. Z posledních pěti kapitol je u tří vynechán titul. K této redakci patří Jauernichova pražská edice, anonymní

32 Tento tisk je velmi blízký oběma olomouckým tiskům. V některých detailech odpovídá spíše Hirnleově edici z roku 1741 (např. forma *Legedon* pro označení provincie Languedoc, který je v přetisku jeho vdovy Josefy Terezie z r. 1780 uváděn jako *Legedoní*; varianty povolně, povolnost tam, kde u Josefy Terezie čteme *povoleně, povolenost*). Chůva ještě varuje Magelona, že věci, které se dějí nepořádně, „nepřicházejí těm, kteříž je činí, ku poctivosti“, a původní *Magelonin* špitál je ještě označen jako *neveliký*. Ostatní problematické formulace však již odpovídají těm, které najdeme právě v přetisku Josefy Terezie z roku 1780 (když vidí Petr příležitost, že by mohl „oči své skrytě nositi“, dívá se tajně na Magelona; po druhém turnaji odjíždějí jeho účastníci „s ochotností“, i když se nedověděli, kdo je rytíř se stříbrnými klíči; Petr se u sultána učí „řeči a mouřenínský“; příliš hutná formulace a nekorektní použití přechodníku způsobuje nejasnost pasáže, kde si Magelona vyměňuje šaty s poutnicí). Mohlo by tedy snad jít o přetisk Josefy Terezie z roku 1767 (č. knihopisu K03022), od něž neexistuje žádný potvrzený výtisk.

edice z Jindřichova Hradce, tisk uchovávaný v České Lípě a kutnohorský tisk. První otázka zní, zda můžeme skutečně považovat české tisky za odvozené z těch moravských. Na první pohled se to zdá logické. Pročítáme-li však české tisky důkladněji, nalezneme několik detailů, které tuto hypotézu zpochybňují:³³

1. Když se při druhém rozhovoru s chůvou Petr rozhodne prozradit Mageloně svou identitu, v českých edicích pronese s určitými pochybami následující větu: „[...] také za jiné nemám, když mé řeči porozumí, že mnou pohrdati nebude“ (*Welmi vtěšená a kratochwilná Hystorye 1755–1767*, f. B5v). Tato formulace je celkem věrným překladem německého textu: „[...] ich verhoffe auch, so sie mich gehört hat, sie werde mich nicht verachten“ (Bolte 1894, s. 20), není však přítomna v žádné z moravských edic.
2. Jak jsme zmínili výše, ve všech moravských tiscích daruje Petr chůvě po třetím rozhovoru tři tucty luidorů, které se ve Francouzském království používaly od roku 1640 do konce 18. století. Tato informace se nenachází ani v německém textu, ani v českých edicích.
3. V českých edicích přijde Petr po druhém vyhraném turnaji na královský dvůr a král Magelon ho obejmě, stejně jako v německém textu. V moravských edicích je uvedeno, že jej král přivítal.
4. Jak jsme již zmínili, české edice jsou poněkud ekonomičtější než ty moravské, což v některých případech lépe odpovídá formulacím v německém textu: „in dieser Welt“ (Bolte 1894, s. 16) — „v tomto světě“ (*Welmi vtěšená a kratochwilná Hystorye 1755–1767*, f. B2r) — „v tomto širokém světě“ (Kolár 2000, s. 129); „große Schmerzen“ (Bolte 1894, s. 21) — „velikou bolest“ (*Welmi vtěšená a kratochwilná Hystorye 1755–1767*, f. B6r) — „veliké trápení a bolest“ (Kolár 2000, s. 135); „Als sie ihn nicht funden“ (Bolte 1894, s. 60) — „A nemožše ho nalezti“ (*Welmi vtěšená a kratochwilná Hystorye 1755–1767*, f. Fr) — „A nemožše ho nalezti ani se dovolati“ (Kolár 2000, s. 176); „Sie bathe sie freundlichen, sie beide wollten auf nächsten Sonntag bei Sankt Peter [...] erscheinen“ (Bolte 1894, s. 70) — „Prosila jich také, aby se oba v nejprvnější neděli v kostele sv. Petra najíti dali“ (*Welmi vtěšená a kratochwilná Hystorye 1755–1767*, f. F7r) — „Prosila jich také, aby se oba (bude-li to vůle boží) v nejprvnější neděli v kostele svatého Petra najíti dali“ (Kolár 2000, s. 188).

Z těchto indicií můžeme usuzovat, že původní překlad, který dnes již nemáme k dispozici, byl ještě o něco věrnější německé předloze než existující moravské edice. Z něho pak pravděpodobně vznikly oba druhy textů.

Druhá otázka je, zda je rozdělení na dva druhy textu dostačující. Některé z výše uvedených edic jsou totiž poměrně specifické. Mezi moravskými se jedná o tisk z Uherské Skalice. Tato edice má lepší grafickou úroveň než všechny jiné edice *Magelony*, které jsme dosud prostudovali. Stránky jsou vlevo nahoře číslované arabskými číslicemi, uprostřed nahoře jsou krátké dvojlinky ukončené žaludy. Ediční úpravy textu se vyznačují systematičností. V celém textu byly opraveny přechodníkové formy, v naprosté většině případů správně. Formy indikativu prezentu slovesa

³³ Citujeme podle Jauernichovy edice, jelikož by mohla být mezi českými tisky nejstarší, ale v každém případě je poměrně přesně datovaná a kompletně zachovaná.

být jsou většinou psány bez počátečního „j“. Mnohem častěji než v jiných edicích se používá zájmeno „svůj“. Tato edice také vyjasňuje situaci okolo Magelonina kostela a špitálu, když jasně udává, že je díky nalezenému pokladu nechala zvětšit. Text je rovněž více rozčleněn a mezi jednotlivými odstavci je ponechán volný řádek, což přispívá k lepší přehlednosti. Obzvláště v první třetině textu a potom znovu na samém konci dochází k poměrně masivním výpustkám, které nesouhlasí s výpustkami v českých edicích (v ojedinělých případech souhlasí jen částečně) a které — zdá se — mají za cíl zlepšit plynulost textu. Uvedeme zde jeden z nejnápadnějších příkladů:

**Olomouc, Josefa Terezie Hirnleová, 1780
(edice Kolár 2000)**

A tu je hned biskup oddal. Hraběnka pak dala Petrovi drahý prsten, aby jej panně své na potvrzení manželstva a na znamení věčné lásky daroval. A tak drželi slavnost a veselí byli po vši té zemi za čtrnácte dnův. Ale krásná Magelona líbila se každému, pravíc o ní mezi sebou, že při žádném člověku nemůž více ctnosti nalezeno býti jako při ní. I strojili rozličné kratochvíle a jeden každý což nejlépe mohl choval se, aby tím lásku a líbost pánu svému ukázal (Kolár 2000, s. 190–191).

**Uherská Skalica, Josef Antonín Škarnicel?,
1765–1798**

A tu je hned biskup oddal. Tedy drželi slavnost a kratochvíle za čtrnácte dnů (Kratochvílná Hystorye 1765–1798, s. 102).³⁴

Především ve druhé polovině textu (po odloučení hrdinů) se setkáváme s drobnými reformulacemi, jež mají stejný účel jako výpustky. Tisk z Uherské Skalice tedy považujeme za specifický podtyp moravských edic.

Mezi českými tisky se vymyká kutnohorská edice z roku 1774. Hlavně v první třetině textu si upravovatel dovolil větší volnost. Klíčové dialogy (mezi Petrem a jeho rodiči, mezi Magelonou a Petrem při jejich zasnoubení a v momentu, kdy chce Petr odjet zpět do Provence) jsou rozšířeny a je posílen jejich sentimentální charakter (Petr po prvním odmítnutí rodičů téměř omdlí, od Magelony nežádá nic víc než zemřít u jejích nohou), případně i moralizačně poučný charakter (Petr zdůrazňuje, že není dobré odcházet do světa za vidinou bohatství, Magelona opakovaně uznává potřebu navštívit Petrovy rodiče). Tyto amplifikace zdůrazňují charakter původního českého překladu, nevedou k žádným zásadním změnám v příběhu³⁵ ani v pořadí jednotlivých epizod. Opět uvedeme jeden příklad:

³⁴ Jak jsme podotkli výše, již ve francouzské verzi románu jsou poslední události velmi zhuštěné. Opětovně shledání Petra s Magelonou a obou hrdinů s Petrovými rodiči funguje jako faktický konec příběhu hrdinů, následné události jsou spíše formálním zakončením narativu. Rozsáhlé krácení v poslední kapitole Škarnicelovy edice se zdá potvrzovat toto chápání. Naprosto opačnou tendenci jsme viděli v polské verzi příběhu, kde měl upravovatel potřebu vše doplnit a ozřejmit.

³⁵ Z těch drobných lze zmínit několik detailů: na dvoře krále Magelona se nekonají turnaje dva, ale hned tři; Magelona nechce odjet z Neapole proto, že se bojí, aby se Petr nezačal

Praha, Karel Josef Jauernich, 1755–1767

„[...] K tomu strany mne tím jistí a bezpeční buďte, neb bych ráději smrtí umřela, nežli bych já aneb srdce mé koho jiného zvoliti měla.“ A v tom vzala řetěz zlatý z hrdla svého, na němž pěkná a rozkošná zápona visela, ten vložila mu na hrdlo jeho a řkouc k němu: „Tento řetěz, můj ze všech nejmilejší pane, bohdá manžele, kladu vám na památku, abyste vládli životem mým, a přiříkám vám pod tou ctí a věrou, kteráž královské dceři sluší a náleží, že nechci žádného jiného sobě za pána a manžela míti, jedině vás samého.“ A po té řeči ho mile objala (Welmi vtěssená a kratochwjlná Hystorye 1755–1767, f. C2v).

Kutná Hora, Fr. Vincenc Korec?, 1774

„[...] neb nevidím na těle vašem pohnutí, které by ctnost neukazovalo, neslyším slova z úst vašich, které by líbeznosti nemělo, a proto zjevují pravdivou lásku, které vy pán býti máte.“

To slyšíce Petr, i padl k nohám Magelony a slzavě mluvití počal: „Ó kterak Milosti Vaší děkovati mám? Ó kde jest v těle krůpěje krve, která by pro lásku vaší vylitá býti nechtěla, dost mně bude na tom, když já v nohouch vašich umřu.“

Vtom jej Magelona od země pozdvíhla, řkouce: „Proč snižuješ kolena tvá před tou, která žádostivá jest tebe za pána míti? Povstaň a nenuť oči mé k slzím, neb jest srdce vosku podobné a ty jsi ten oheň, od kterého rozplynouti se může, tedy nebuď žádostiv lásky, s kterou by smrt vládnouti chtěla, dost na tom, když sám umíš, co svět dáti nemůže, a já téhož žádostivá jsem, tehdy přijmi slova, v kterých nic jiného nepřebývá, jedině to, co v srdci mém zavřeno jest.“ Vtom vzala řetěz zlatý z hrdla svého, kterýž velmi drahý byl, a vložice jej na hrdlo jeho, řkouce: „Tento jest fant, který tobě obětuji na stálost lásky mé, neboť není jiný úmysl můj, jedině abys sám vládnouti mohl se mnou, ano kdyby celý svět zbraňoval, neubrání srdci mému, neb jest celé v rukou tvých, a význávám tobě, že ten čas, kterého očekáváti budu, velmi se prodlouží, a proto nenech mne dlouho bez přítomnosti tvé, bych aspoň s patřením na tebe potěšiti se mohla“ (Welmi vtěssená a kratochwjlná Hystorye 1774, f. C2 r–v).

Za zmínku též stojí fakt, že od tajného zasnoubení si hrdinové tykají, což je dobře patrné z výše uvedené ukázky. Podobně jako v tisku z Uherské Skalice je vyjasněna situace okolo Magelonina kostela a špitálu. Celkově můžeme říci, že kutnohorský tisk se nachází někde mezi edicí a převyprávěním, třebaže je blíže tomu prvnímu.

Jako inspirační zdroj mohly upravovateli kutnohorské edice posloužit citově vyjaté momenty a poučné pasáže v čtenářsky rovněž velmi oblíbené *Meluzíně* či do českých zemí nově uvedené *Jenověfě*. Je ovšem také možné, že kutnohorská edice byla ovlivněna polským zpracováním látky. Rozšíření dialogů, posílení sentimentálnosti a silnější moralizace a poučnost jsou zajisté znaky, které oba texty spojují. Konkrétní provedení se však liší a kutnohorská edice neobsahuje ani zdaleka tolik dodatků a modifikací jako polská verze. Polská *Magelona* tedy mohla případně sloužit jako inspirace, kutnohorská edice ji však rozhodně slepě nenapodobuje.

nudit a neopustil ji, ale proto, že se bojí, aby ho někdo z žárlivosti nezabil; Petr na ostrově Sagona nedoufá, že mu smrt přinese úlevu od bolesti, ale že mu Bůh ze špatné situace pomůže.

UPRAVENÁ FORMA K PŘÍJEMNĚJŠÍMU ČTENÍ

Kromě dvou druhů edic a jejich podtypů existuje také přepracování příběhu, které nese název *Hystorye o krásné Kněžně Mageloně, a vdatném Rytjři Petrovi: Wsem milownjkům k přigemněgssjmu čtěnj zřjzená a oprawená*. Nejstarší dochované exempláře pochází z konce 18. či začátku 19. století a byly vytištěny v Hradci Králové. Zajímavé je, že v Jungmannově *Historii literatury české* jsou veškeré v té době známé edice uváděny pod tímto titulem, ačkoli muselo být evidentní, že se nejedná o titul původní. Jak už je v názvu avizováno, tato varianta příběhu je oproti všem ostatním značně pozměněná, a to především v jeho první polovině, před rozdělením hrdinů. Pár se navzájem nevystavuje zkouškám věrnosti a upřímnosti lásky. Místo toho je mnohem více prostoru věnováno popisu jejich milostného utrpení. U popisů turnajů je více zdůrazněno, že Petr bojuje o Mageloninu lásku, stejně jako jeho protivníci. Útěk hrdinů je vyprovokován žárlivostí ostatních rytířů vůči Petrovi a reálnou hrozbou smrti. Útěk je také naplánován a zorganizován Petrem, který se pak během cesty ukazuje jako ochránitel své snoubenky, což posiluje jeho dominantní roli jakožto muže. Rovněž síla touhy, která přepadne Petra při pohledu na spící Magelona, je silně redukována. Po rozdělení páru nalezne Magelona přístřeší u jisté poustevnice, která jí daruje poutnické oblečení. Magelona následně navštíví množství velkých měst. Svůj kostel a špitál nezaloží na ostrově uprostřed slaných lagun, ale v blízkosti lesa, což byl zajisté prostor bližší představitosti českého čtenáře. O nemocné se Magelona stará spolu s dalšími šesti ženami a Petrova matka se k ní po určité době připojí. Petr se poté, co získá od sultána povolení navštívit rodiče, nalodí na koráb, který pluje do Tyryntu, ten je ale během bouře zničen. Petr přežije, ale ztratí poklad od sultána. Pokračuje v cestě pěšky a naprosto vyčerpán dorazí do Magelonina špitálu, zvětšeného a přestavěného z peněz věnovaných hraběnkou. Je to právě matka, kterou Petr pozná dřív než Magelona. Zakončení příběhu je pak ještě stručnější než ve všech jiných edicích.

Kromě samotného příběhu byl poněkud pozměněn také zeměpisný rámeček děje a doplněna jména několika postav. Petr nepochází z Provence, ale z Tyryntu, aniž by bylo jasné, kde se takové místo nachází. Magelona je dcerou Avara, krále sardinského. Sultán nežije v Alexandrii, ale v Polis. Chůva se jmenuje Lucie. Důležitou změnou oproti německému i českému překladu je skutečnost, že apoštol Petr získává v příběhu opětovně roli svatého patrona, který má dopomoci k tomu, aby se Petr vrátil šťastně domů (*Hystorye* 1838–1860, s. 76), což svědčí o reintegraci příběhu do katolického prostředí.

Celkově vzato je toto přepracování sentimentálnější než původní román i jeho překlady. Pozměňuje také všechny momenty příběhu, které se mohly (obzvláště bez pozorné a detailní četby) zdát absurdní nebo nejasné, jako například nepřítomnost skutečného boje Petra proti uchazečům o Mageloninu ruku, pochybné důvody pro odjezd zamilovaných, Petrovo usnutí na Sagoně a jeho tolik zubožený stav po tak dlouhou dobu. Patrná je také silnější moralizace (Petr neodhalí Magelonina ňadra, látku s prstenem pouze vytáhne z jejího záhadří; o mužské pacienty v rozšířeném špitále se starají muži). Nic není překvapivé a vše je velmi cudné. Můžeme tedy říci, že v tomto přepracování jsou sentimentálnost, pravděpodobnost a morálnost příběhu důležitější než jeho estetická hodnota. Všechny tyto změny odpovídají předpokladu, že přepracování bylo určeno méně vzdělaným vrstvám obyvatelstva. Autor přepracování se

snažil příběh zpřehlednit, učinit ho přístupnějším a zároveň poučnějším. Fakt, že jsme dosud zjistili pouze dvě vydání přepracování, zatímco edice překladu jsou četné, ovšem dává tušit, že přepracovaná verze mezi publikem nedosáhla obzvláště velkého úspěchu.³⁶

Otázkou zůstává, proč Josef Jungmann preferoval přepracování před věrnějším překladem. Můžeme vycházet z data první dochované edice z Hradce Králové, jež byla vytištěna v období mezi poslední čtvrtinou 18. století a prvními dvaceti lety 19. století, a z požadavků na prózu v uvedeném období, jak je představuje Felix Vodička. Dle Vodičky byl pro nově vytvářené prozaické texty na sklonku 18. století důležitý korektní jazyk založený na veleslavinském ideálu, vhodná výstavba příběhu, vhodný výběr tématu (oblíbené byly rytířské romány a povídky) a rovněž osvěcený přístup k fantastickým prvkům (Vodička 1948, s. 29). Před prvním, třetím i čtvrtým kritériem by i původní český překlad *Magelony* měl dobře obstát. Ostatně fantastické či zázračné prvky se v něm téměř nevyskytují, případně jsou interpretovány jinak (Magelonin věštecký sen není důsledkem kouzla, ale její velké zamilovanosti; nález pokladu v bednách soli si Magelona nevysvětluje jako zázrak, ale jako příklad lidského neštěstí). Navíc, jak upozorňuje Alexandr Stich, ve věcech lásky je zdůrazněna role rozumu, což by rovněž mělo přispět k pozitivnímu přijetí textu (Kolár — Stich 2000, s. 274–275). Problematická by tedy mohla být nejspíše nejasná nebo zvláštní motivace některých dějů (viz výše). Pokud jde o první desetiletí 19. století, Vodička uvádí, že se do popředí dostala moralizačně výchovná funkce textů (Vodička 1948, s. 330, 333), což by mohlo vysvětlit velký důraz, který se v „opravené *Mageloně*“ klade na mravnost.

Ať už přepracování vzniklo ještě v 18. století, nebo až v 19., mohl snad Jungmann vnímat změny provedené oproti edicím původního překladu jako znak počestění příběhu, jeho uzpůsobení českému prostředí a potřebám českého čtenáře, a z tohoto důvodu mohl preferovat uvádění příběhu pod názvem přepracování. S touto úvahou se také znovu vrací otázka vlivu polské *Magelony*. Podobně jako v případě kutnohorské edice najdeme i mezi českým přepracováním a polskou *Magelonou* všeobecné shodné rysy (větší sentimentálnost a důraz na morálnost příběhu, doplňování či pozměňování jmen postav), ale ani v případě českého přepracování neodpovídají konkrétní úpravy těm, které najdeme v polské verzi. Polská *Magelona* však mohla být vzorem ideovým. Pro obohacení české slovní zásoby přejímali Jungmann a jeho spolupracovníci slova z jiných slovanských jazyků, mimo jiné také z polštiny. Stejně tak polská *Magelona*, pokud ji autor českého přepracování znal, tedy mohla sloužit jako vzor národní verze původně cizojazyčné látky.

Podíváme-li se nyní znovu na dostupné tisky české *Magelony* z 18. a počátku 19. století, zjistíme, že můžeme rozlišit celkem pět druhů textu: dvě redakce, každou s jedním podtypem, a jedno přepracování. Existence těchto variant svědčí o aktivní redakční činnosti při přípravě nových edic a odporuje častému tvrzení, že knížky lidového čtení byly neustále přetiskovány bez větších úprav.

³⁶ Rovněž pohádková forma, kterou zmiňuje Bedřich Václavek (1950, s. 361), vychází z překladu, nikoli z přepracování, což naznačuje, že různé edice překladu byly v lidovém prostředí lépe zakotvené a snad i oblíbenější.

ZÁVĚR

Historie o krásné Mageloně a rytíři Petrovi je původně francouzským pozdně středověkým románem, jenž byl napsán pro úzký okruh vzdělaného šlechtického čtenářstva. Těsně po první čtvrtině 16. století ji pro budoucího saského kurfiřta Jana Fridricha či jeho bratrance přeložil do němčiny Veit Warbeck. Tištěná podoba tohoto překladu, jež vyšla v roce 1535, byla určena především ženskému publiku a zároveň napomáhala propagaci Lutherovy reformy. Do českého prostředí byla *Historie o krásné Mageloně* uvedena nejspíše ve druhé polovině 16. století, a to jako překlad jedné z edic Warbeckova textu. Vzhledem k datu první dochované edice musela být původně určena pro měšťanského čtenáře. Na německý i český překlad románu se odvolává polská verze *Magelony*. Samotné porovnání všech textů ovšem nedovoluje určit, který z překladů byl pro polské zpracování primárním zdrojem.

Román prošel různými kulturními a náboženskými prostředími. Na rozdíl od německé verze není český ani polský překlad příliš konfesijně vyhraněný. Warbeckovy úpravy v duchu luteranismu jsou sice z větší části přijaty, při absenci Spalatinovy předmluvy a nemožnosti konzultovat francouzský text však mohou zaniknout. Obě slovanské verze jsou tedy přístupné širokému křesťanskému publiku, což byla v období náboženských nepokojů a přítomnosti různých vyznání na českém i polském území jistě výhoda, ne-li přímo vydavatelský záměr.

Warbeckův německý překlad i moravský typ dochovaných edic českého překladu se vyznačují velkou věrností zdrojovým textům. Polské přepracování a některá česká vydání (zvláště kutnohorské) přistupují sice k předloze volněji, základního příběhu se však poměrně přesně drží, a to i přesto, že je sestaven z různých epizod a bylo by velice snadné některé epizody odebrat a jiné naopak přidat. Publikum tedy zřejmě neprahlo po větší dějovosti.

Během několikasetletého období, kdy příběh Petra a Magelony koloval v českém i polském prostředí, však přesto doznal jistých úprav, jež v různé míře najdeme v různých edicích. Všechny tyto změny byly pravděpodobně prováděny s ohledem na skutečnost, že příběh vstoupil do repertoáru lidového čtení, a lze je rozdělit do několika kategorií: 1. technické úpravy, které činily text přehlednějším a/nebo plynulejším (rozdělení textu do více odstavců, více prostoru mezi jednotlivými odstavci, spojování kapitol, reformulace), 2. upřesnění či doplnění nejasných či chybějících detailů příběhu, vyjasnění či změna motivace některých momentů příběhu (přestavba Magelonina špitálu, důvod odjezdu Petra a Magelony z Neapole), 3. prodloužení či přidávání dialogů, spojené s posílením sentimentálního charakteru díla (v kutnohorské edici, českém přepracování i polském převyprávění), 4. posílení poučné složky příběhu (moralizace při popisu vztahů mezi mužem a ženou, posílení role Boha, zdůraznění role rodičů).

Zcela opačné tendence pak shledáváme v české kramářské písni o Mageloně a Petrovi. Zde je příběh jistě i vlivem omezeného rozsahu písně zredukovaný na líčení lásky a dobrodružství hrdinů. Příímá řeč postav je omezena na minimum a moralizace je prakticky nepřítomná. Píseň má tedy výlučně světský charakter a zábavnou funkci. Díky zachovaným tiskům z konce 17. století může navíc píseň fungovat jako důkaz o aktivní recepci příběhu v českých zemích i v době, z níž se nezachovaly žádné edice překladu.

Četná vydání z 18. a 19. století, existence přepracování, kramářských písní ze 17. a 18. století a později i pohádek dokládají, že *Magelona* byla po dobu tří a půl století velmi žádaným titulem české zábavné četby. Jsme proto přesvědčeni, že si zasluhuje další zájem, ať už jde o otázky spojené s kontextem vzniku českého překladu, o otázky týkající se vztahu mezi českou a polskou verzí příběhu (a v návaznosti na to i šířeji literárně-kulturních vztahů mezi českým a polským prostředím) či o otázku příbuznosti mezi jednotlivými formami příběhu. Stejně tak by další výzkum mohl přinést nové poznatky o *Mageloně* jakožto inspiračním zdroji, jež jsou prozatím sporé.

PRAMENY

Edice a překlady rukopisných pramenů

Babbi, Anna Maria (ed.): *Pierre de Provence et la belle Maguelonne*. Rubbettino, Soveria Mannelli 2003.

Baumel, Jean (přel. a ed.): *Le Livre de Maguelonne. C'est le roman connu sous le nom de « Pierre de Provence et la belle Maguelonne »*. La Grande Revue, Paris 1953.

Biedermann, Adolphe (ed.): *Pierre de Provence et la belle Maguelonne*. Champion — Max Niemeyer, Paris — Halle 1913.

Bolte, Johannes (ed.): *Die schöne Magelone. Aus dem Französischen übersetzt von Veit Warbeck 1527*. Verlag von Emil Felber, Weimar 1894.

Colliot, Régine (ed.): *L'Ystoire du vaillant chevalier Pierre de Provence et de la belle Maguelonne*. CUER MA — Honoré Champion, Aix en Provence — Paris 1977.

Coudrette: *Méllusine. Poème relatif à cette fée poitevine, composé dans le quatorzième siècle [...]*, ed. Francisque Michel. Robin — L. Favre, Niort 1854. Dostupné na [archive.org](https://archive.org/details/mellusinepomer00couluoft) <<https://archive.org/details/mellusinepomer00couluoft>> [28. 7. 2022].

Degering, Hermann (ed.): *Die schoene Magelone*. Dom Verlag, Berlin 1921.

Tištěné prameny

Historya o Magielonie królewnie Neapolitańskiey. Kraków, Dominik Siarkowski 1739.

[*Historya o Magielonie królewnie Neapolitańskiey*].

Místo, vydavatel a datum vydání neznámé (2. pol. 17. stol.).

[*Historie o krásné Mageloně, krále z Neapolis dceři a o jednom ctném a udatném rytíři Petrovi, hraběte z Provincí synu*]. Vydavatel, místo a datum vydání neznámé (1751–1800, uloženo v PNP).

Hystorye o krásné Kněžně Mageloně, a vdatném Rytjři Petrowi: Wssem milownjkům k přigemněgssjmu čtěnj zřjzená a oprawená. Vydavatel neuveden, Hradec Králové, datum vydání neuvedeno (1775–1820).

Hystorye o krásné Kněžně Mageloně, a vdatném Rytjři Petrowi: Wssem milownjkům k přigemněgssjmu čtěnj zřjzená a oprawená. Jan Rippl, Jihlava, datum vydání neuvedeno (1838–1860).

Kolár, Jaroslav (ed.): *Tři knížky lidového čtení*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000.

Kratochwjlná Hystorye o krásné Panně Mageloně z Neapolis, královské Dceři, a o vdatném Rytjři Petrowi z Prowence, znamenitého Hraběta Synu. [Josef Antonín Škarnicl], Uherská Skalice, datum vydání neuvedeno (1765–1798).

Michaut, Gustave (přel.): *L'histoire de Pierre de Provence et de la belle Maguelonne*, předmluva Mario Roques. E. de Boccard, Paris 1926.

[*Píseň o krásné Mageloně*]. Vydavatel neuveden, Jindřichův Hradec, datum vydání neuvedeno (1705–1800).

[*Píseň o Mageloně*]. Vydavatel, místo a datum vydání neznámé (1701–1750).

Píseň Vtěšená a krátochwilná / o krásné Mageloně a Petrowi z Prowincy. Vydavatel, místo a datum vydání neznámé (1680–1700).

Píseň Vtěšená a krátochwilná / o krásné Mageloně a Petrowi z Prowincy. Vydavatel neuveden, Praha 1685.

Roudaut, François (ed.): *Pierre de Provence et la belle Maguelonne.* Éditions Classiques Garnier, Paris 2009.

Thüring von Ringoltingen (přel.): *Melusina, aus dem Französischen des Johannes von Arras, ins Deutsche übersetzt von Thuring von Ringoltingen.* Místo vydání ani vydavatel neuvedeny, 1477. Dostupné na portálu Francouzské národní knihovny gallica.bnf.fr <<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k8713290m/f11.item.r=Melusina,%20aus%20dem%20Franz%C3%B6sischen%20des%20Johannes%20von%20Arras,%20ins%20Deutsche%20%C3%BCbersetzt%20von%20Thuring%20von%20Ringoltingen>> [28. 7. 2022].

Václavek, Bedřich (ed.): *Historie utěšené a kratochvilné, člověku všelikého věku i stavu k čtení velmi užitečné* [1941], předmluva Jaroslava Václavková. Družstevní práce, Praha 1950.

[*Velmi utěšená historie o krásné panně Mageloně, dceři krále z Neapolis, a o jednom velmi udatném rytíři jménem Petrovi, znamenitého hraběte*

z Provinci synu]. Vydavatel, místo a datum vydání neznámé (1751–1800, Vlastivědné muzeum a galerie Česká Lípa).

Vives, Juan Luis: *Von der unterwegsung ayner Christlichen Frauen.* Heinrich Steiner, Augsburg 1544. Dostupné na platformě MATEO: Mannheimer Texte Online <<http://mateo.uni-mannheim.de/desbillons/vives/seitel.html>> [28. 7. 2022].

Welmi vtěšená a kratochwilná Hystorye / O Krásné Panně Mageloně / dceři krále z Neapolis [...]. František Antonín Hirnle, Olomouc 1741.

Welmi vtěšená a kratochwilná Hystorye / O Krásné Panně Mageloně / dceři krále z Neapolis [...]. Karel Josef Jauernich, Praha, datum vydání neuvedno (1755–1767).

Welmi vtěšená Hystorye O krásné Mageloně, Dceři Krále z Neapolis, Též o gednom Welmi vdatným Rytjři, znamenitého hraběte z Prowin[cy] synu [...]. [František Vincenc Korec], Kutná Hora 1774.

Welmi vtěšená hystorye o krásné Mageloně, dceři krále z Neapolis: a o gednom welmi vdatným rytjři gménem Petrowi, znamenitého hraběte z Prowincy synu [...]. Vydavatel neuveden, Jindřichův Hradec, datum vydání neuvedeno (1780–1825).

LITERATURA

Babbi, Anna Maria: „Pierre de Provence et la Belle Maguelonne“: dai manoscritti alla „Bibliothèque Bleue“. In: Anna Maria Babbi — Antonio Pioletti — Francesca Rizzo Nervo — Cristina Stevanoni (eds.): *Medioevo romanzo e orientale. Testi e prospettive storiografiche.* Rubbettino, Soveria Mannelli 1992, s. 245–261.

Bachorski, Hans-Jürgen: Grosse ungelücke und unsälige viderwertigkeit und doch ein guotes seliges ende. Narrative Strukturen und ideologische Probleme des Liebes- und Reiseromans in Spätmittelalter und Früher Neuzeit. In: Hans Jürgen Bachorski — Werner Röske (eds.): *Weltbildwandel. Selbstdeutung und Fremderfahrung im Epochenübergang vom Spätmittelalter zur Frühen Neuzeit.*

Wissenschaftlicher Verlag, Trier 1995, s. 59–86.

Baltes, Peter: Verblasste Wunder. Zum Umgang mit dem Wunderbaren in Warbecks *Magelona*. In: Martin Baisch — Jutta Eming (eds.): *Hybridität und Spiel. Der europäische Liebes- und Abenteuerroman von der Antike zur Frühen Neuzeit.* De Gruyter — Akademie Verlag, Berlin 2013, s. 373–386.

Brown-Grant, Rosalind: *French Romance of the Later Middle Ages: Gender, Morality and Desire.* Oxford University Press, Oxford 2008, s. 79–128.

Burrichter, Brigitte: Hybridität und Gattungsmischung in „Pierre de Provence et la belle Maguelonne“. In: Martin Baisch — Jutta Eming (eds.): *Hybridität und Spiel. Der europäische Liebes- und Abenteuerroman*

von der Antike zur Frühen Neuzeit.

De Gruyter — Akademie Verlag, Berlin 2013, s. 359–372.

- Buschinger, Danielle:** Kaiser Octavianus im Kontext übersetzter französischer Prosaromane des Spätmittelalters und der Frühen Neuzeit. In: Bernd Bastert — Sieglinde Hartmann (eds.): *Romania und Germania. Kulturelle und literarische Austauschprozesse in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*. Reichert Verlag, Wiesbaden 2019, s. 378–397.
- Coville, Alfred:** *La Vie intellectuelle dans les domaines d'Anjou-Provence de 1300 à 1435*. Droz, Paris 1941.
- Eming, Jutta:** *Emotion und Expression. Untersuchungen zu deutschen und französischen Liebes- und Abenteuerromanen des 12.–16. Jahrhunderts*. De Gruyter, Berlin — New York 2006.
- Gariel, Pierre:** *Idée de la ville de Montpellier*. Daniel Pech, Montpellier 1665.
- Heyde, David:** Die Geburt der Poesie aus dem Geiste der Übersetzung: Frühneuzeitliche Übersetzungstheorien und ihr Einfluss auf die Entwicklung des Deutschen als Literatursprache. In: Balázs J. Nemes — Achim Rabus (eds.): *Vermitteln — Übersetzen — Begegnen. Transferphänomenen im europäischen Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*. V&R Unipress, Göttingen 2011, s. 213–228.
- Hon, Jan:** *Übersetzung und Poetik. Der deutsche Prosaroman im Spiegel tschechischer Übersetzungen der Frühen Neuzeit*. Winter, Heidelberg 2016.
- Hrabák, Josef:** Neumannova povídka o krásné Mageloně a její předloha. *Slovo a slovesnost* 17, 1956, č. 4, s. 209–214. Dostupné na <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=858>> [28. 7. 2022].
- Hrabák, Josef (ed.):** *Dějiny české literatury I*. ČSAV, Praha 1959.
- Chmiel, Adam (ed.):** *Inwentarz rzeczy introligatora krakowskiego Macieja Przywilckiego z r. 1587*. Wydawatel neueden, Kraków 1928. Dostupné v digitální knihovně Polské národní knihovny <[*krakowskiego-macieja-przywilckiego-z-r-1587,Njc4NTg5NDg/2/#info:metadata*> \[28. 7. 2022\].](https://polona.pl/item/inwentarz-rzeczy-introligatora-</p>
</div>
<div data-bbox=)

- Jakubec, Jan:** *Dějiny literatury české I. Od nejstarších dob do probuzení politického*. Jan Laichter, Praha 1929.
- Jungmann, Josef:** *Historie literatury české*. Antonín Straširypka, Praha 1825.
- Jungmann, Josef:** *Josefa Jungmanna Historie literatury české* [1825]. České museum — Kněhkupectví F. Řivnáče, Praha 1849.
- Kolár, Jaroslav — Stich, Alexandr:** Komentář. In: Jaroslav Kolár (ed.): *Tři knížky lidového čtení*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000, s. 255–305.
- Kopiář biskupa Viléma Prusinovského z Víckova z let 1567–1568*. Pomůcka č. 697 — Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, díl II. (nelistinná část), sv. 1. Dostupné v Digitálním archivu Zemského archivu v Opavě <<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=D3F97BC283C111E187A-40025649FEBC7>> [28. 7. 2022].
- Kotšmídová, Alena:** Saint Peter, Prince of the Apostles in the French, German and Czech Versions of the Novel *Peter of Provence and Fair Maguelonne*. In: Marie Škarpová (ed.): *Patron Saints and Saintly Patronage in Early Modern Central Europe*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2019, s. 55–68.
- Kotšmídová, Alena:** *Transferts culturels et jeux littéraires. De la version française médiévale de la Belle Maguelonne à la version tchèque*. Doktorská disertace, Dijon 2021. Dostupné v katalogu knihovny Burgundské univerzity v Dijonu <https://catalogue-bu.u-bourgogne.fr/discovery/fulldisplay?docid=alma991006244341306659&context=L&vid=33UB_INST:33UB_INST&lang=fr&search_scope=MyInst_and_CI&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=Everything&query=any,contains,Kot%C5%A1m%C3%ADdov%C3%A1&offset=0> [28. 7. 2022].
- Krzyżanowski, Julian:** *Romans polski wieku XVI*. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1962.
- Lehár, Jan — Stich, Alexandr — Janáčková, Jaroslava — Holý, Jiří:** *Česká literatura*

- od počátků k dnešku. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002.
- Nádvořnicková, Marie:** *Výrazné osobnosti olomouckého tisku 15. a 16. století*. Dostupné v archivu Vědecké knihovny v Olomouci <<https://vmdelta.vkol.cz/cs/aktivity/konference-a-odborna-setkani/13--rocnik-odborne-konference/clanek/vyrazne-osobnosti-olomouckeho-knihtisku-15--a-16--století/>> [28. 7. 2022].
- Nejedlý, Martin:** *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*. Scriptorium, Praha 2014.
- Novák, Jan Václav — Novák, Arne:** *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny* [1912]. Atlantis, Brno 1995.
- Otis-Cour, Leah:** Mariage d'amour, charité et société dans les « romans du couple » médiévaux. *Le Moyen Age* 111, 2005, č. 2, s. 275–291.
- Paris, Gaston:** *Poemetti popolari italiani raccolti ed illustrati da Alessandro d'Ancona, 1889*. *Romania* 18, 1889, č. 71, s. 508–512. Dostupné na platformě persee.fr <www.persee.fr/doc/roma_0035-8029_1889_num_18_71_6077_t1_0508_0000_3> [28. 7. 2022].
- Putzo, Christine:** Pierre und Maguelonne in Sachsen. Die Rezeption der *Belle Maguelonne* am kurfürstlichen Hof und Veit Warbecks deutsche Fassung (1527). In: Bernd Bastert — Sieglinde Hartmann (eds.): *Romania und Germania. Kulturelle und literarische Austauschprozesse in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*. Reichert Verlag, Wiesbaden 2019, s. 224–250.
- Putzo, Christine:** Ein heimliches Verlöbnis und die Folgen. Georg Spalatin's Druckausgabe der „Schönen Magelone“ (1535) im Kontext der kursächsischen Reformation. In: Nicole Eichenberger — Eckart Conrad Lutz — Christine Putzo (eds.): *Bücher und Identitäten. Literarische Reproduktionskulturen der Vormoderne*. Überstorfer Colloquium 2016. Reichert Verlag, Wiesbaden 2020, s. 253–291.
- Schulz, Armin:** *Poetik des Hybriden. Schema, Variation und intertextuelle Kombinatorik in der Minne- und Aventureepik*. Erich Schmidt Verlag, Berlin 2000.
- Söderhjelm, Werner:** Pierre de Provence et la belle Maguelonne. *Mémoires de la Société neophilologique de Helsingfors* 7, 1924, s. 5–49.
- Theiss, Winfried:** „Die Schöne Magelona“ und ihre Leser. Erzählstrategie und Publikumswechsel im 16. Jh. *Euphorion* 73, 1979, s. 132–148.
- Tichá, Zdeňka:** *Cesta starší české literatury*. Panorama, Praha 1984.
- Uhlig, Marion:** Les récits idylliques de la fin du Moyen Âge (de Jehan et Blonde à Pierre de Provence et la belle Maguelonne): la postérité de Jean Renart ? *Le Moyen Âge* 117, 2011, č. 1, s. 21–41.
- Vincensini, Jean-Jacques:** Le raffinement de la souffrance idyllique. Sur *Pierre de Provence et la belle Maguelonne*. In: Jean-Jacques Vincensini — Claudio Galderisi (eds.): *Le récit idyllique. Aux sources du roman moderne*. Éditions Classiques Garnier, Paris 2009, s. 79–99.
- Vodička, Felix:** *Počátky krásné prózy novočeské. Příspěvek k literárním dějinám doby Jungmannovy*. Melantrich, Praha 1948.
- Voit, Petr:** Jan Günther. In týž: *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. století a počátkem 19. století*. Libri ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, Praha 2006. Dostupné na encyklopedieknihy.cz <https://encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Jan_G%C3%BCnther> [28. 7. 2022].
- Voit, Petr:** *Příspěvky ke Knihoписu (5), Moravské prameny z let 1567–1568 k dějinám bibliografie, cenzury, knihtisku a literární historie*. SNTL, Praha 1987.